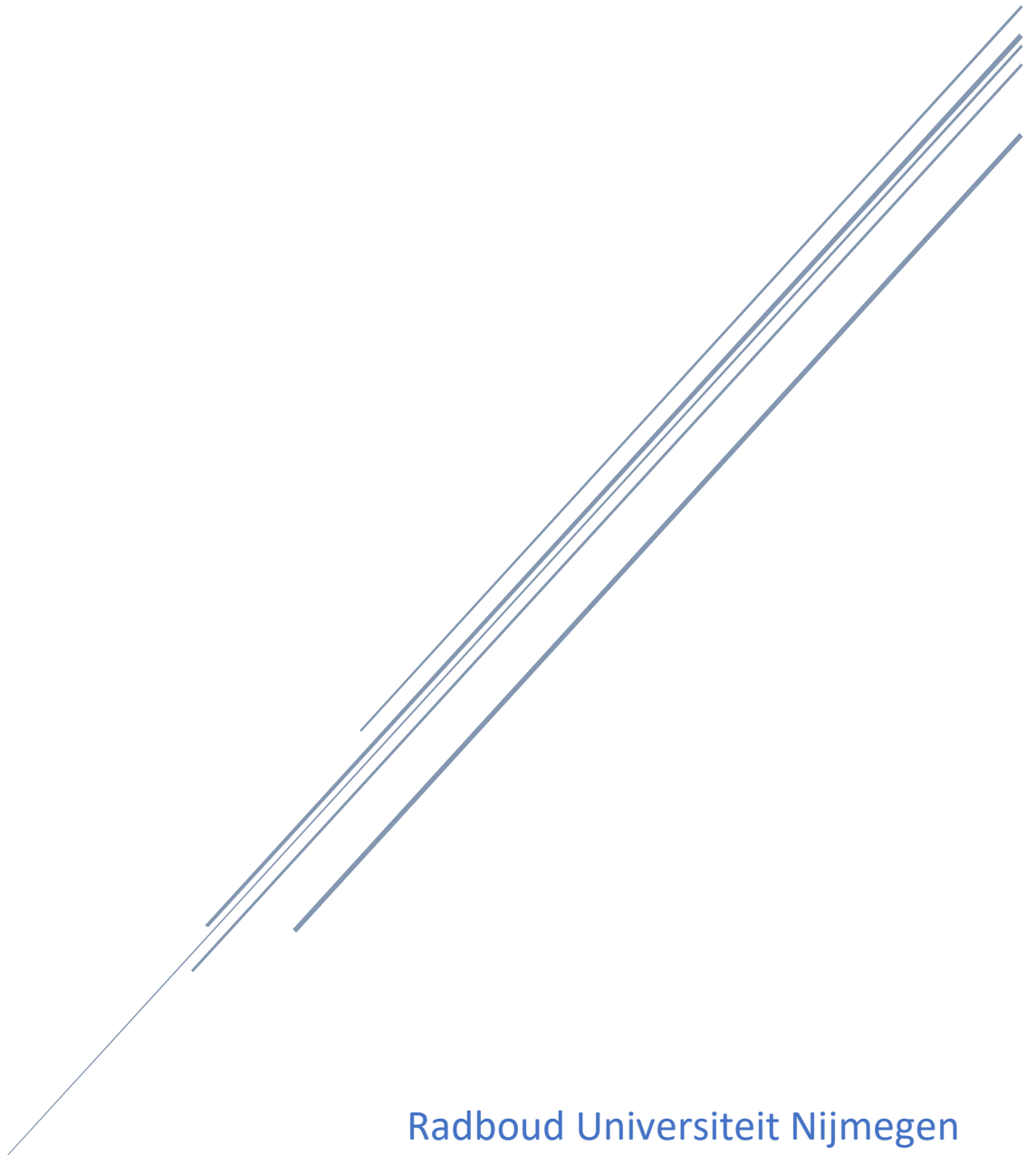

HET WASTELAND-MOTIEF IN 'DE BRIEF VOOR DE KONING' EN 'PARZIVAL'

Susan Willemse
s4817915

Radboud Universiteit Nijmegen
Bachelorscriptie
15-03-2021

Inhoud

Inleiding	2
Status Questionis	3
Methode.....	6
Opbouw onderzoek.....	8
Hoofdstuk 1: Parzival.....	9
Parzival	9
Context schrijver	9
Context tijd	10
Literatuurtraditie	11
Historische context <i>Parzival</i>	13
Hoofdstuk 2: De brief voor de koning.....	14
De brief voor de koning	14
Context schrijfster	15
Context tijd	16
Literatuurtraditie	17
Historische context De brief voor de koning	18
Hoofdstuk 3: Het Wasteland-motief.....	19
Het Wasteland-motief in <i>Parzival</i>	19
Het Wasteland-motief in De brief voor de koning	20
Verklaring vanuit de context	21
Conclusie.....	23
Bibliografie.....	25
Geraadpleegde websites:	25
Geraadpleegde literatuur:	25

Inleiding

De aanwezigheid van aspecten die wij associëren met de middeleeuwen in de hedendaagse cultuur, valt te duiden met de term mediëvalisme. Mediëvalisme beschrijft hoe een beeld of een aspect van de middeleeuwen terugkomt in latere tijden. Dit onderzoek is een mediëvalistisch onderzoek, omdat onderzocht is hoe een middeleeuws Arthuriaans-motief terugkomt in een boek uit de jaren '60. Een motief in literatuurwetenschappen houdt in dat een bepaalde trend of onderwerp terugkomt in verschillende literaire werken¹.

Dit onderzoek gaat over hoe het Wasteland-motief terugkomt in de twee werken *De brief voor de koning* en *Parzival*. Het 'Wasteland-motief' houdt in dat een land is dat is getroffen door een vloek en daardoor wordt geteisterd door oorlog en chaos, waarbij de vloek alleen opgeheven kan worden door een held². Dit is een motief dat vaker terugkomt in Franse graalromans, zoals *Parzival*. *Parzival* is een werk dat werd geschreven rond 1210 door de Hoofse dichter Wolfram von Eschenbach³. *De brief voor de koning* is een boek dat in 1962 uitkwam in Nederland en werd geschreven door de schrijfster Tonke Dragt⁴. Beide werken worden gezien als populair en vooruitstrevend in hun tijd⁵.

Deze werken, die in verschillende tijden zijn geschreven, vertonen veel overeenkomsten. Beide werken gaan over een jongeling die op reis gaat om een opdracht te vervullen. Tijdens deze reis leren de jongelieden zichzelf en nieuwe mensen kennen en moeten ze gevaren overwinnen. Halverwege komen ze een kluizenaar tegen die ze weer verder op weg helpt. Uiteindelijk weten ze hun opdracht te voltooien en wenden hierdoor een crisis af of verbreken een vloek. *De brief voor de koning* vertoont veel overeenkomsten met de narratieve structuur van de Arthurromans. Door deze narratieve overeenkomsten is het interessant om de twee werken met elkaar te vergelijken.

Het doel van dit onderzoek is om de twee werken te vergelijken op het Wasteland-motief en de verschillen of overeenkomsten te verklaren vanuit de context waarin de werken zijn geschreven. De onderzoeksvraag die met dit onderzoek beantwoord wordt, luidt: *Hoe is het verschil in het Wasteland-motief bij Parzival en De brief voor de koning te verklaren vanuit de verschillende contexten waarin de werken geschreven zijn?*

¹ M. Bal, *De theorie van vertellen en verhalen* (Muiderberg, 1990) 92-102.

² J.L. Weston, *From Ritual to Romance* (Princeton 1920) 1-22.

³ W. von Eschenbach, *Parzival*, vert. L. Beuger (2^e druk; 13^e eeuw).

⁴ T. Dragt, *De Brief voor de Koning* (60^e druk; Amsterdam, 1962).

⁵ W. von Eschenbach, *Parzival*, vert. L. Beuger (2^e druk; 13^e eeuw) 7-9; T. Dragt, *De Brief voor de Koning* (60^e druk; Amsterdam, 1962).

Status Questionis

Over mediëvalisme is al veel onderzocht en geschreven.

Een van de grondleggers van het mediëvalisme is Umberto Eco, een populaire Italiaanse mediëvist. In 1986 schreef hij zijn essay ‘Dreaming of the Middle ages’⁶. In dit artikel heeft hij het over de term neo-mediëvalisme. Hij stelt dat de hedendaagse samenleving een soort nieuwe middeleeuwen is, aangezien veel van haar structuren, instanties en organisaties ontstaan zijn in de middeleeuwen. De middeleeuwen zijn volgens Eco dus niet verdwenen. Hij merkt ook op dat de hedendaagse popcultuur een hernieuwde interesse lijkt te hebben in de middeleeuwen. Tijdschriften, films en boeken over middeleeuwse onderwerpen lijken erg populair te zijn. De mensen dromen als het ware over de middeleeuwen. Eco stelt echter dat er niet een soort archetype is waaronder de middeleeuwen te scharen zijn, maar dat er verschillende soorten middeleeuwen zijn. Dé middeleeuwen bestaan dus niet, alleen verschillende beelden die mensen van de middeleeuwen hebben.

Voor dit onderzoek is het van belang om te bekijken bij welk type middeleeuwen het onderzoek past. Omdat is vastgesteld dat dé middeleeuwen niet bestaan kan er dus niet gesteld worden dat een verhaal zich afspeelt in dé middeleeuwen. Bij dit onderzoek zijn meerdere van de door Eco onderscheiden middeleeuwen te plaatsen. Het zou kunnen vallen onder *Middle ages as pretext*, waarin de middeleeuwen dienen als decor het verhaal zonder dat het een meerwaarde heeft dat het verhaal zich in de middeleeuwen afspeelt. Dit is echter niet van toepassing op *De brief voor de koning*, omdat het juist erg belangrijk is voor het verhaal dat het zich in een middeleeuwse setting afspeelt. De hoofdpersoon, Tiuri, denkt namelijk veel over het ridderschap en hoe een echte ridder zich gedraagt, namelijk als iemand die hulp biedt aan personen in nood. Dit is uiteindelijk zijn drijfveer om de opdracht te aanvaarden. Ook maakt Eco een onderscheid tussen barbaarse en romantische middeleeuwen⁷. De barbaarse middeleeuwen houdt in dat de middeleeuwen donker en ruig zijn, met veel geweld. De romantische middeleeuwen houdt in dat de middeleeuwen bestaan uit stromachtige kastelen, geesten en dappere ridders. Het is moeilijk te bepalen of het werk *De brief voor de koning* valt onder de barbaarse middeleeuwen of de romantische middeleeuwen. Tonke Dragt heeft het werk zo geschreven dat het niet uitgesproken een romantisch of een barbaars beeld geeft van de middeleeuwen. Aan de ene kant komen geweld, moeilijkheden en oorlogen voor, maar aan de andere kant ook dappere ridders en jonkvrouwen.

Dat de tien typen middeleeuwen van Eco niet geheel van elkaar gescheiden zijn, maar dat ze ook met elkaar samenhangend kunnen bestaan is ook wat David Matthews stelt⁸. Vaak kunnen er

⁶ Umberto Eco, “Dreaming of the Middle Ages” in *Travels in Hyperreality*, trans. William Weaver (New York, 1990), 61-72.

⁷ Ibidem.

⁸ D. Matthews, *Medievalism. A Critical History* (Cambridge, 2015) 17-19.

meerdere type middeleeuwen van toepassing zijn op een werk en kan het lastig zijn om te bepalen welke het best bij een werk past. Matthews noemt in zijn werk als voorbeeld *The Lord of the Rings* van J.R.R. Tolkien. Matthews vindt dit zowel passen bij de barbaarse middeleeuwen als bij de romantische middeleeuwen. Naast het idee dat sommige werken onder meerdere ‘soorten’ middeleeuwen kunnen vallen, heeft Matthews ook zijn eigen onderscheid gemaakt binnen het mediëvalisme, namelijk tussen de ‘groteske’ en ‘romantische’ middeleeuwen⁹. In zijn boek *Medievalism: a Critical History*, stelt Matthews dat de manier waarop er geschreven wordt over middeleeuwen afhangt van de positie die het inneemt tussen de twee tegenpolen: grotesk en romantisch¹⁰. Deze gedachte geeft dit huidige onderzoek een extra dimensie, omdat *De brief voor de koning* en *Parzival* ook op dit punt kunnen worden vergeleken. Deze vergelijking zou dan een verklaring kunnen zijn voor de manier waarop het Wasteland-motief al dan niet wordt weergegeven in de twee werken.

Naast Matthews en Eco hebben ook andere historici zich bezig gehouden met de vraag wat mediëvalisme is en op welke manier dit te definiëren is. Elizabeth Emery, een historica gespecialiseerd in middeleeuwse literatuur, stelt dat mediëvalisme niet alleen afhangt van de historische middeleeuwen en de hedendaagse voorstelling ervan, maar ook van de voorgaande verschijningen van mediëvalisme¹¹. Tom Shippey, een professor gespecialiseerd in oude Engelse literatuur, haakt aan op Eco en Emery door te stellen dat mediëvalisme niet één ding is, maar meer een verzamelnaam voor verschillende types¹². Nickolas Haydock beschrijft mediëvalisme als een discours van verschillende weergaves die zijn afgeleid van de middeleeuwen¹³. Zowel Haydock als Shippey volgen dus de stelling van Eco dat er niet kan worden gesproken over dé middeleeuwen, maar dat dit een verzamelnaam is voor verschillende types.

In 2012 wijdt William Diebold een artikel aan mediëvalisme, met het doel om duidelijk te maken wat mediëvalisme is¹⁴. Hij wijst er in zijn artikel op dat er eerst een tweeledige definitie bestond van het woord *medievalism*. Het woord verwijst namelijk zowel naar de studie van de middeleeuwen als historische periode als naar de representatie van de middeleeuwen in latere tijden. In zijn artikel hanteert Diebold de definitie van Leslie Workman. Workman definieert mediëvalisme als de na-middeleeuwse studie naar de middeleeuwen en het nut van die studie in verschillende contexten¹⁵. Het wordt gezien als de studie van receptie van de middeleeuwen na het middeleeuwse tijdperk.

⁹ Matthews, *Medievalism*, 19-35.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Elizabeth Emery, “Medievalism and the Middle Ages,” *Studies in Medievalism* 17 (2009) 77-85.

¹² Tom Shippey, ‘Medievalisms and Why They Matter’, *Studies in Medievalism* 17 (2009) 45-54.

¹³ Nickolas Haydock, ‘Medievalism and Excluded Middles’, *Studies in Medievalism* 18 (2009) 17-30.

¹⁴ William Diebold, ‘Medievalism’, *Studies in Iconography* 33 (2012) 247-256.

¹⁵ Ibidem.

Belangrijk voor dit onderzoek is het besef dat dé middeleeuwen niet bestaan. Dit is door meerdere historici aangekaart. Het verhaal van *De brief voor de koning* speelt zich niet af in dé middeleeuwen maar in een wereld die men vandaag de dag herkent als middeleeuws, omdat het aansluit bij het beeld dat men heeft gecreëerd over de middeleeuwen. De Arthurlegendes passen binnen een idee dat men heeft van de middeleeuwen, met andere woorden binnen één type middeleeuwen.

Methode

Ondanks dat er al veel onderzoek is verricht naar hoe middeleeuwen in de hedendaagse literatuur worden weergegeven, wordt de context van waaruit de werken zijn geschreven veelal nog buiten beschouwing gelaten.

Zo hebben Susan Aronstein en Jason Thompson onderzoek gedaan naar het boek *Ready Player One* van Ernest Cline¹⁶. Hierbij onderzochten ze hoe het heilige graal-narratief uit *Parzival* terugkomt in het boek *Ready Player One*. Een onderdeel van dat narratief, het Wasteland-motief, vergelijken ze in de twee werken. Aronstein en Thompson gebruiken het boek *Parzival* van Wolfram von Eschenbach als een primaire bron voor hun eigen onderzoek. Aangezien *Parzival* ook in dit onderzoek centraal staat en in dit onderzoek ook de vergelijking wordt gemaakt op basis van het Wasteland-motief, dient het onderzoek van Aronstein en Thompson als voorbeeld voor dit onderzoek op het gebied van methodiek.

In dit onderzoek wordt het Wasteland-motief in de werken *De brief voor de koning* en *Parzival* vergeleken. Er zal gekeken worden of het Wasteland-motief aanwezig is in *De brief voor de koning* en op welke manier dit tot uiting komt. Dit zal vergeleken worden met de manier waarop het Wasteland-motief terugkomt in het werk *Parzival*.

In tegenstelling tot het werk van Aronstein en Thompson worden in dit onderzoek ook de contexten van de twee werken onderzocht en vergeleken. Ik zal onderzoeken wie de schrijver is, in welke tijd de schrijver leeft, wat de context van deze tijd is en wat de literatuurtraditie was in die tijd. Aan de hand van deze informatie wordt een verklaring gezocht voor de manier waarop het Wasteland-motief terugkomt in beide werken. Er is gekozen om te kijken naar de context van de tijd en de context van de schrijver, omdat er in dit onderzoek uit is gegaan van de auteursintentie en niet van de 'death of the author'¹⁷. Roland Barthes beschreeft dit als een fenomeen waarbij de tekst losstaat van de acteur, ofwel: de schrijver en het werk moeten los van elkaar worden gezien.

Wanneer uitgegaan wordt van de auteursintentie gaat het erom te bepalen hoe een auteur zijn eigen tekst heeft bedoeld, waarom de auteur de tekst heeft geschreven en vanuit welke context. Het doel is niet om te onderzoeken hoe er later gedacht wordt over beide werken, maar wel hoe de auteurs hun werken hebben bedoeld, waarom ze het geschreven hebben zoals ze dat hebben gedaan en hoe dat past in de context van hun tijd.

¹⁶ Susan Aronstein & Jason Thompson, 'Coding the grail. Ready Player One's Arthurian Mash-Up', *Arthuriana* 25:4 (2015) 51-65.

¹⁷ R. Barthes, 'The death of the Author', geraadpleegd op 19-10, van <https://web.archive.org/web/20200419132326/http://www.ubu.com/aspen/aspen5and6/threeEssays.html#barthes>.

In dit onderzoek is gekozen om te kijken naar de auteursintentie, omdat de context van de tijd een verklaring kan zijn waarom Tonke Dragt, al dan niet bewust, heeft gekozen voor een Wasteland-motief in haar werk.

Opbouw onderzoek

Dit onderzoek is opgebouwd uit drie hoofdstukken.

In het eerste hoofdstuk wordt gekeken naar het werk *Parzival*¹⁸. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de eerste deelvraag: Wat is de context van het werk *Parzival* van Wolfram von Eschenbach? Als eerste wordt gekeken wat *Parzival* is. Daarna wordt gekeken naar de context van de schrijver. Vervolgens wordt de context beschreven van de tijd waarin *Parzival* geschreven is. Ten slotte wordt gekeken waarom *Parzival* geschreven werd en hoe dit past binnen de literatuurtraditie van zijn tijd.

In het tweede hoofdstuk wordt gekeken naar het werk *De brief voor de koning*¹⁹. In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de tweede deelvraag: Wat is de context van het werk *De brief voor de koning* van Tonke Dragt? De structuur van dit hoofdstuk zal overeenkomen met de structuur van hoofdstuk één. Ook hier zal eerst gekeken worden wat *De brief voor de koning* is. Vervolgens wordt er gekeken naar de context van de schrijfster. Daarna wordt de context beschreven van de tijd waarin *De brief voor de koning* geschreven is. Ten slotte wordt gekeken waarom *De brief voor de koning* geschreven is en hoe dit werk past binnen de literatuurtraditie van zijn tijd.

In het derde hoofdstuk wordt gekeken naar het Wasteland-motief. De deelvraag die in dit hoofdstuk beantwoord wordt is: Op welke manier komt het Wasteland-motief terug in *De brief voor de koning* en *Parzival*? Als eerste wordt onderzocht hoe het Wasteland-motief terugkomt in het werk *Parzival*. Vervolgens wordt onderzocht hoe het Wasteland-motief terugkomt in het werk *De brief voor de koning*. Ten slotte wordt in dit hoofdstuk vanuit de context van de werken verklaard waarom het Wasteland-motief al dan niet aanwezig is en als het aanwezig is waarom het dan op een bepaalde manier is geschreven.

Als deze drie deelvragen beantwoord zijn, wordt in de conclusie een antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek.

¹⁸ von Eschenbach, *Parzival*.

¹⁹ Dragt, *De Brief voor de Koning*.

Hoofdstuk 1: Parzival

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de deelvraag ‘Wat is de historische context waarin Wolfram von Eschenbach het werk *Parzival* heeft geschreven?’. Om deze vraag te beantwoorden, wordt de historische context geschetst waarin Wolfram von Eschenbach het werk *Parzival* heeft geschreven. Hierbij wordt gekeken naar het werk *Parzival*, naar de context van de schrijver, de context van de tijd waarin het is geschreven en ten slotte naar de literatuurtraditie van die tijd.

Parzival

Parzival is een boek dat werd geschreven tussen 1200 en 1210 door Wolfram von Eschenbach in het Middelhoogduits²⁰. Het is een werk dat valt onder de Arthurromans. Dit zijn romans die gaan over Arthur en zijn ridders van de ronde tafel²¹, geschreven in het tijdvak van de middeleeuwen. De Arthurromans zijn weer te scharen onder het begrip ‘Hoofse literatuur’, een verzamelnaam voor de Europese literatuur die in het historische tijdperk van de middeleeuwen werd geschreven voor een adellijk publiek²².

Het werk *Parzival* gaat over de jongeling Parzival die door zijn moeder beschermd wordt opgevoed ver van de ridderwereld. Op het moment dat Parzival in aanraking komt met voorbijtrekkende ridders besluit hij dat hij zelf ook ridder wil worden. Hij trekt er op uit om zich te voegen bij de ridders van koning Artus, dit is dezelfde persoon als koning Arthur. Hij beleeft een avontuur waarbij hij nieuwe mensen en steden leert kennen en waarbij hij ook zichzelf leert kennen en zich ontwikkelt van onhandige en onbenullige jongeman tot een dappere ridder.

In een van zijn avonturen komt Parzival in de Graalburcht. Hier komt hij voor het eerst in contact met de graalkoning en de heilige Graal. Hij merkt op dat de graalkoning en zijn land zwak en ziek zijn, maar hij vraagt niet hoe dit komt. Doordat Parzival geen vraag stelt wordt de vloek die rust op de graalkoning en zijn land niet opgegeven. Parzival gaat uiteindelijk op een queeste om de graalkoning te verlossen van zijn vloek. Hij kan de vloek doorbreken door een vraag te stellen aan de graalkoning. Hij slaagt hierin waardoor hij de vloek opheft en zelf graalkoning wordt.

Uiteindelijk wordt Parzival een van de ridders van de ronde tafel van koning Arthur²³.

Context schrijver

Het werk *Parzival* werd geschreven door de Duitse christelijke Wolfram von Eschenbach, een dichter aan Duitse hoven. Er zijn weinig bronnen waarin de persoon Wolfram von Eschenbach

²⁰ J.H.M Taylor, ‘The thirteenth-century Arthur’ in: E. Archibald & A. Putter, *The Cambridge companion to the Arthurian Legend* (Cambridge 2009) 53-68, aldaar 57-58.

²¹ E. Archibald & A. Putter, *The Cambridge companion to the Arthurian Legend* (Cambridge 2009) 1-3.

²² Ibidem.

²³ von Eschenbach, *Parzival*.

beschreven wordt. Wel zijn er zijn werken en is er secundaire literatuur geschreven over zijn werken. Omdat in dit onderzoek uit wordt gegaan van de auteursintentie wordt de schrijver niet los gezien van zijn werk, maar kun je de schrijver leren kennen door zijn werken²⁴. Om de context van Wolfram von Eschenbach te schetsen is het dus belangrijk om te kijken naar zijn werken en wat er is geschreven over zijn werken.

In zijn eigen werken laat Wolfram von Eschenbach regelmatig iets los over zijn eigen identiteit. In het voorwoord van een Nederlandse vertaling van *Parzival* noemt professor A. van der Lee enkele voorbeelden waarin Wolfram von Eschenbach informatie geeft over zijn eigen identiteit²⁵. Zo schrijft von Eschenbach dat hij: ‘zo arm is, dat zelfs een muis bij hem thuis niets te eten zou vinden’, en schrijft hij ‘schildes amber ist mîn art’ wat zoiets betekent als ‘mijn beroep is het om met wapenen om te gaan’. Daarnaast is er bekend, volgens professor van der Lee, dat von Eschenbach zijn leven lang aangewezen was op de gunsten van hoger geplaatste heren, meestal van adel²⁶.

Wolfram von Eschenbach is in zijn leven waarschijnlijk mee geweest op de kruistocht van 1197-’98 naar het Midden-Oosten²⁷. Dit is waarschijnlijk, omdat hij de graaf Hermann von Thüringen goed kende. Graaf von Thüringen speelde een grote rol in de kruistocht van 1197-’98. Daarnaast stelt Wolfram von Eschenbach zelf dat het zijn beroep is om met wapenen om te gaan, wat zoiets kan betekenen als dat hij een ridder was. Tijdens deze kruistocht is het goed mogelijk dat Wolfram von Eschenbach veel kennis heeft opgedaan van de Oriënt²⁸.

Ook moet Wolfram von Eschenbach kennis hebben gehad van literatuur in zijn tijd in Europa. Hij baseert zijn eigen werk namelijk op dat van een andere bekende schrijver in zijn tijd, de Franse Chrétien du Troyes. Hij moet dus zowel Frans hebben beheerst als op de hoogte zijn geweest van de werken van andere dichters en schrijvers uit zijn tijd²⁹.

Context tijd

Om te begrijpen waarom *Parzival* op een bepaalde manier is geschreven is het belangrijk om te kijken naar de context van de tijd. Wolfram von Eschenbach was een Duitse christelijke schrijver³⁰.

²⁴ R. Barthes, ‘The death of the Author’, geraadpleegd op 19-10, van <https://web.archive.org/web/20200419132326/http://www.ubu.com/aspen/aspen5and6/threeEssays.html#barthes>.

²⁵ von Eschenbach, *Parzival*, 7-9.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

Dat Wolfram von Eschenbach christelijk is, is niet opmerkelijk omdat 13^e-eeuws Europa nog een grotendeels christelijke maatschappij is³¹.

In zijn werk 'De hoofse cultuur 1' beschrijft Joachim Bumke inzichten in de hoofse cultuur van Duitsland in de 12^e en 13^e eeuw³². Hieronder valt de hoofse literatuur, waaronder *Parzival* te vatten is. Bumke stelt in zijn werk dat er in die tijd een tegenstelling bestaat tussen enerzijds de politieke en maatschappelijke onrust als gevolg van het overlijden van Hendrik VI en anderzijds de bloei van de hoofse cultuur en de hoofse feesten³³. Hij stelt dat de hoofse literatuur de negatieve aspecten van de werkelijkheid achterwege laat en in plaats daarvan een romantisch beeld schetst als vermaak voor de edellieden. Dit is te verklaren doordat er, volgens Bumke, in die tijd een florierende hoofse cultuur was met veel feesten en rijkdom. Dit heeft invloed op de manier waarop hoofse dichtkunst werd geschreven. "Met het oog op de werkelijkheid van de hoffeesten dient de beschrijving van de maatschappij in de hoofse dichtkunst anders te worden beoordeeld dan met het oog op de realiteit van het alledaagse leven"³⁴.

Van Wolfram von Eschenbach is bekend dat hij goed contact had met Hermann von Thüringen en ook aan zijn hof heeft verbleven³⁵. Hierdoor kreeg hij de hoofse cultuur mee en het is dan ook zeer waarschijnlijk dat dit invloed heeft gehad op de manier waarop hij schreef.

In de hoofse literatuur wordt vaak een ideaalbeeld geschetst hoe een edelman of ridder zich dient te gedragen³⁶. De ridders van de ronde tafel zijn of worden vaak het toonbeeld van dapperheid en perfectie.

Literatuurtraditie

Het werk *Parzival* van Wolfram von Eschenbach is gebaseerd op het werk *Perceval ou le Conte du Graal* van Chrétien de Troyes, een Franse 12e-eeuwse dichter die al eerder een roman had geschreven over Parzival, maar deze nooit had voltooid³⁷. Het werk van Chrétien de Troyes was zeker niet de eerste bron waar koning Arthur wordt genoemd. Een van de eerste werken waar koning Arthur genoemd wordt is het werk *Historia Regum Britanniae* (geschiedenis van de koningen van Brittannië) van Geoffrey of Monmouth's³⁸. Dit werk werd ongeveer in 1135 geschreven. In dit werk bevindt zich een verslag over het leven van Arthur. In 1155 wordt dit werk van Monmouth's losjes

³¹ C. Saunders, 'Religion and magic', in: E. Archibald & A. Putter, *The Cambridge companion tot he Arthurian Legend* (Cambridge 2009) 201-217, aldaar 201-202.

³² J. Bumke, *Hoofse cultuur 1. Literatuursamenleving in de volle Middeleeuwen*, vert. Spectrum BV (Zwolle 1989)

³³ Bumke, *Hoofse cultuur 1*, 13-15.

³⁴ Ibidem, 14.

³⁵ von Eschenbach, *Parzival*, 7-9.

³⁶ Bumke, *Hoofse cultuur 1*, 13-15.

³⁷ M. Stolz, 'Wolfram von Eschenbach's Parzival: Searching for the Grail' in: Busby, K., McFadyen, J., Putter, A., & Tether, L. eds., *Handbook of Arthurian Romance. King Arthur's Court in Medieval European Literature* (2017) 443-459.

³⁸ Archibald & Putter, *The Cambridge Companion to the Arthurian Legend*, xv-xviii.

in het Frans vertaald door Wace, een dichter³⁹. In dit werk wordt voor het eerst de ronde tafel genoemd. Later schrijft Chrétien de Troyes verschillende Arthurromans waarin hij voor het eerst Camelot, de Graal en de liefde van Lancelot voor Guinevere benoemt. Vanaf dat moment verschijnen er verschillende Arthurromans, bijvoorbeeld: *Tristan* van Bérout, *Fergus* van Guillaume le Clerc en uiteindelijk ook *Parzival* van Wolfram von Eschenbach⁴⁰.

Wolfram baseert zijn *Parzival* op het onvoltooide werk van Chrétien de Troyes, maar hij wijkt op enkele punten af van dit verhaal⁴¹. Ten eerste bedenkt hij zelf het einde van het verhaal dat Chrétien de Troyes nooit heeft geschreven. Ten tweede zijn er meerdere Oosterse elementen te vinden in *Parzival*. Waarschijnlijk heeft Wolfram von Eschenbach zijn kennis van de Oriënt opgedaan tijdens de kruistocht waar hij aan deelnam. Voorbeelden waar uit zou kunnen blijken dat hij Oosterse aspecten heeft gebruikt in zijn werk zijn bijvoorbeeld de tegenstelling tussen Parzival en Gawan, de lijst Arabische planetennamen of de naam ‘Templeise’ voor het broederschap van de Graal⁴². Of dit ook echt bewust Oosterse invloeden zijn, is echter nooit bewezen en blijft dus voorlopig onzeker. Wat wel zeker is, is dat Wolfram von Eschenbach invloeden van verschillende culturen heeft gebruikt en hierdoor wordt von Eschenbach gezien als een dichter die zijn tijd ver vooruit was⁴³.

Dat Wolfram von Eschenbach invloeden uit andere culturen gebruikte betekent niet dat hij niet overwegend een christelijk motief heeft in zijn werk, zoals bij Arthurromans van zijn tijd gebruikelijk was. Verschillende bronnen benoemen duidelijke christelijke aspecten in *Parzival*, zoals duiven die de heilige geest moeten weerspiegelen⁴⁴ of de graal zelf. Het graal-motief wordt vaak vergeleken met het Bijbelse verhaal van het laatste avondmaal⁴⁵. De graal zelf wordt ook in verschillende graalvertellingen voorgesteld als bijvoorbeeld de beker waaruit Jezus zijn bloed liet drinken. In *Parzival* wordt de graal weergegeven als een soort steen, die door engelen naar aarde is gebracht⁴⁶. Ook dit kan weer gezien worden als een duidelijk christelijk aspect.

Ook mysterie en vloeken zijn in de Arthurromans een belangrijk motief⁴⁷. Vaak komen vloeken terug die de helden moeten verbreken of mysterieuze personen, zoals de soort tovenares Cundrie in *Parzival*.

Aan de ene kant wijkt Wolfram von Eschenbach af van de literatuurtraditie in zijn tijd door juist invloeden van verschillende culturen te verwerken in zijn werk, maar aan de andere kant sluit

³⁹Archibald & Putter, *The Cambridge Companion to the Arthurian Legend*, Xv-xviii.

⁴⁰ Archibald & Putter, *The Cambridge companion to the Arthurian Legend*, Xv-xviii.

⁴¹ von Eschenbach, *Parzival*, 7-9.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Anne Huntley-Speare, ‘The Symbolic Use of the Turtledove for the Holy Spirit in Wolfram’s *Parzival*’. *Mystics Quarterly* 22:3 (1996) 111-130.

⁴⁵ Juliette Wood, ‘The Holy Grail. From Romance Motif to Modern Genre’. *Folklore* 111:2 (2000) 169-190.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ C. Saunders, ‘Religion and magic’, 201-202.

hij ook goed aan op de literatuurtraditie van zijn tijd door een overwegend christelijk motief aan te houden in zijn werk.

Historische context *Parzival*

Aan het begin van dit hoofdstuk werd de vraag gesteld: 'Wat is de historische context waarin Wolfram von Eschenbach het werk *Parzival* heeft geschreven?.'

Het werk is geschreven rond 1210. Von Eschenbach is een Duits christelijke hoofse dichter die veel in contact kwam met belangrijke edellieden en hoven. Dat religie belangrijk is voor Wolfram von Eschenbach komt duidelijk terug in zijn werk, waar hij het regelmatig heeft over God of de hemel. In de tijd dat Wolfram zijn werk schreef was er politieke onrust en was het leven niet altijd makkelijk, maar dit komt bijna niet terug in zijn werk. Dit is te verklaren omdat het werk valt onder de hoofse literatuur, die was geschreven ter amusement van de edellieden. Hierin was weinig plaats voor de politieke onrust of de problemen van het 'gewone volk'.

Het werk van Wolfram von Eschenbach past in zijn tijd omdat hij een overwegend christelijk motief aanhoudt, ondanks dat hij er ook wat invloeden van andere culturen in verwerkt.

Hoofdstuk 2: De brief voor de koning

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de deelvraag ‘Wat is de historische context waarin Tonke Dragt het werk *De brief voor de koning* heeft geschreven?’. Om deze vraag te beantwoorden, wordt de historische context geschetst waarin Tonke Dragt het werk *De brief voor de koning* heeft geschreven. Hierbij wordt gekeken naar het werk *De brief voor de koning*, naar de context van de schrijfster, de context van de tijd waarin het is geschreven en ten slotte naar de literatuurtraditie van die tijd.

De brief voor de koning

De brief voor de koning werd in 1962 geschreven door Tonke Dragt⁴⁸. Het is een avonturenverhaal voor de jeugd. *De brief voor de koning* is een fantasieverhaal dat zich afspeelt in een realistische fantasiewereld. Hiermee wordt bedoeld dat de wereld is verzonnen, maar dat er wel een realistisch beeld wordt geschetst van een wereld; er komen geen magische wezens of aspecten in voor die niet zouden kunnen bestaan in onze eigen wereld. Het verhaal gaat over Tiuri en speelt zich af in het Koninkrijk Dagonaut en het Koninkrijk Unauwen. Tiuri is een jonge schildknaap die woont in de Stad van Dagonaut, de hoofdstad van het rijk. Het verhaal begint in de nacht voor hij tot ridder wordt geslagen. Hij moet één laatste opdracht volbrengen om ridder te worden: de nachtwake in de kapel. De regel is dat Tiuri de nacht zwijgend moet volbrengen en geen contact mag hebben met de wereld buiten de kapel. Als er echter aan de deur wordt geklopt door een man die om hulp roept, schiet Tiuri hem te hulp. Hij krijgt een brief die hij moet bezorgen bij de zwarte ridder met het witte schild. Eenmaal aangekomen bij de ridder blijkt Tiuri te laat, want de ridder ligt op sterven. Tiuri krijgt van hem de opdracht de brief te bezorgen bij koning Unauwen. De ridder drukt Tiuri op het hart niemand anders te vertellen over de brief. Hiermee begint een spannend avontuur, waarbij Tiuri door twee koninkrijken trekt, nieuwe steden en mensen leert kennen, vriendschap sluit met een jongen uit de bergen, door de wijze woorden van een kluizenaar zijn reis kan vervolgen, vijanden weet af te schudden en uiteindelijk de brief weet te bezorgen aan koning Unauwen. Hiermee voorkomt hij dat koning Unauwen in een hinderlaag trapt van het naastgelegen koninkrijk Eviellan. Bij terugkomst in de stad van Dagonaut wordt Tiuri alsnog tot ridder geslagen door de koning van Dagonaut.

⁴⁸ Dragt, *De Brief voor de Koning*

Context schrijfster

Over Tonke Dragt zijn meerdere boeken verschenen. Onder andere Elly Nannings heeft een korte monografie geschreven over het leven van Tonke Dragt⁴⁹.

Tonke Dragt is geboren in 1930 in Djakarta. In haar jeugd zat ze drie jaar in een Japans gevangenenkamp. Hier begon ze verhalen te bedenken en te vertellen. Tijdens de oorlog stopte ze met het schrijven en bedenken van verhalen. Na de oorlog pakte ze het schrijven weer op en schreef ze korte en lange verhalen. Met name haar jeugdromans werden heel goed ontvangen. In 1962 schreef Tonke Dragt het werk *De brief voor de koning*, waarvoor ze de kinderboekenprijs van de commissie voor de Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek ontving. Ook ontving ze voor dit boek de Griffel der Griffels 1955-2004. *De brief voor de koning* werd dus zeer gewaardeerd als kinderboek⁵⁰.

Eerder is beschreven dat in dit onderzoek de auteursintentie een centrale rol speelt. Het is belangrijk om te weten hoe en waarom Tonke Dragt het boek heeft geschreven zoals ze heeft gedaan. De meest geschikte informatiebronnen hiervoor zijn interviews met Tonke Dragt zelf.

Wat Tonke Dragt hierover verteld heeft in verschillende interviews, kan op het eerste gezicht nogal tegenstrijdig lijken⁵¹. Aan de ene kant vertelt ze dat ze eigenlijk van tevoren geen idee heeft waar het verhaal heen gaat en dat het zich vormt tijdens het schrijven, maar aan de andere kant geeft ze aan dat ze wel heel serieus te werk gaat en dat de werelden die ze beschrijft heel gedetailleerd moeten zijn en ook moeten kloppen. Zo heeft ze voor *De brief voor de koning* zelfs maanstanden berekend. Ondanks het feit dat in *De brief voor de koning* een fantasiewereld wordt gecreëerd, vertoont deze duidelijke overeenkomsten met de wereld die vaak wordt gezien als middeleeuwen. In een interview met Jef van Gool geeft Tonke Dragt aan dat ze zich niet bewust heeft georiënteerd op middeleeuwse vakliteratuur om het verhaal te laten kloppen, maar dat ze al wel een redelijke grote kennis had van de middeleeuwen op het moment dat ze het boek aan het schrijven was, waardoor ze minder behoefte had om dingen extra te onderzoeken.

Wat heel opvallend is in dit interview, is het feit dat Tonke Dragt aangeeft dat ze heel veel middeleeuwse sagen, mythen, legendes en verhalen uit de middeleeuwen heeft gelezen⁵². Uit deze uitspraak blijkt dat ze dus zeker kennis had van middeleeuwse legendes, waar *Parzival* ook onder valt. Dragt benoemt niet expliciet dat ze *Parzival* heeft gelezen, maar dit is zeker niet ondenkbaar, aangezien *Parzival* een van de bekendere eposen is van de middeleeuwen. In een ander interview benadrukt Dragt bovendien dat ze altijd al geïnteresseerd was in de Arthurlegendes.⁵³ Daarnaast zegt

⁴⁹ E., Nannings, *Tonke Dragt* (1978) 1-20.

⁵⁰ Nannings, *Tonke Dragt*, 1-20.

⁵¹ J. van Gool, *De wereld van Tonke Dragt* (1977); Nannings, *Tonke Dragt*.

⁵² van Gool, *De wereld van Tonke Dragt*.

⁵³ Herien Wensink. (October 9, 2004). KINDERBOEKEN: 'DE VERWONDERING GROEIT'. Elsevier. <https://advance-lexis-com.ru.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:4DH0-DJM0-00MJ-53C9-00000-00&context=1516831>.

ze dat ze zich misschien onbewust heeft laten beïnvloeden door klassieke riddersverhalen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de band tussen Tiuri en Piak, de jongen die de reisgezel van Tiuri wordt. Dragt zegt dat ze Piak misschien onbewust heeft bedacht om te voldoen aan het ideaal van de klassieke ridderromans met de ridder en de schildknaap.

Tonke Dragt is, in tegenstelling tot Wolfram von Eschenbach, niet religieus, zo blijkt duidelijk uit het volgende citaat, dat afkomstig is uit een interview met Jef van Gool:⁵⁴

“Ik ben zelf niet katholiek. Ik ben een tijd atheïst geweest en nu ben ik wat je noemt een agnosticus. Ik kon mezelf er dus niet toe brengen dat religieuze element geheel uit te werken. Ik dacht wel: Het speelt in de middeleeuwen, in een katholieke wereld, ik kan het niet verzwijgen, maar ik weet er te weinig van en ik voel er te weinig meer mee. Ik ben niet katholiek en zo ik toch iets zou worden, zou het niet katholiek zijn maar iets anders”⁵⁵.

Context tijd

Tonke Dragt voltooide *De brief voor de koning* in 1962. Om te begrijpen waarom *De brief de koning* op een bepaalde manier geschreven is, is het ook belangrijk om te kijken naar de context van de tijd waarin het werk geschreven is.

Tonke Dragt is een Nederlandse schrijfster, geboren in Djakarta. In Nederland heerste in de jaren '50 en begin jaren '60 relatieve politieke en maatschappelijke stabiliteit⁵⁶. Dit kwam onder andere doordat Nederland in die tijd een verzulde samenleving was. De meeste mensen wisten bij welke zuil ze hoorde, wat hun idealen waren, welke krant bij hun zuil hoorde en naar welke radio zender ze moesten luisteren. Dit zorgde voor stabiliteit⁵⁷. Ook kwam er vanuit de overheid een dringend beroep op saamhorigheid die er voor zorgde dat mensen vreedzaam samen leefden.

Tegenover de stabiliteit op nationaal gebied stond de dreigende spanning op internationaal gebied. Na de Tweede Wereldoorlog kwamen er nieuwe spanningen tussen het communisme en het kapitalisme, wat leidde tot grote spanning tussen het communistische Sovjet-Unie en zijn bondgenoten en het kapitalistische Amerika en zijn bondgenoten. Deze spanningen waren ook voelbaar in Nederland⁵⁸. Er heerste, net als in veel andere westerse landen, een anticommunistisch en anti-sovjet gevoel. Dit gevoel van anticommunisme werd sterker in Nederland toen in Tsjechoslowakije de communistische partij een coup pleegde en hierin slaagde. Hierdoor kwam in Nederland het idee dat zelfs een land met een rijke democratische traditie communistisch kon

⁵⁴ van Gool, *De wereld van Tonke Dragt*, 45.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ R. Aerts, H. de Liagre Böhl, P. de Rooy & H. te Velde, *Land van kleine gebaren. Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-2012* (Amsterdam, 2013) 285-286.

⁵⁷ Aerts, de Liagre Böhl, de Rooy & te Velde, *Land van kleine gebaren. Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-2012*, 285-286.

⁵⁸ Tijn Sinke, 'Dutch Communism in Transition. The Unfolding of a National Cold War during Political Reconstruction 1944-8', *Journal of Contemporary History* 52:4 (2017) 1042-1062.

worden en dat dit dus ook in Nederland zou kunnen gebeuren⁵⁹. Dat de Koude Oorlog speelde in Nederland is ook af te leiden uit het feit dat de BB werd opgericht, de Bescherming Bevolking, die als taak had de burgers te beschermen en voor te lichten in tijden van oorlog en militaire spanning⁶⁰. Daarnaast werd er in 1961 een voorlichtingsbrochure verspreid over wat men in Nederland kon doen bij een kernaanval⁶¹.

Uit deze voorbeelden blijkt dat hoewel er in Nederland een politieke stabiliteit gold, er wel dreiging was van de Koude Oorlog. Het speelde onder de burgers en de Nederlanders hadden het gevoel dat een uitbraak van een nieuwe (kern)oorlog een mogelijkheid was. Tonke Dragt woonde in deze tijd in Nederland en schreef hier aan *De brief voor de koning*. Het is zeer waarschijnlijk dat ze ook de dreiging van de Koude Oorlog heeft meegekregen.

Literatuurtraditie

Ook de literatuurtraditie kan invloed hebben gehad op de manier waarop Tonke Dragt schreef. Tonke Dragt stond zeker niet alleen in haar tijd door een middeleeuws thema te gebruiken voor haar boek. De receptie van de middeleeuwen kwam terug in veel werken uit die tijd.

Een bekend voorbeeld uit die tijd zijn de *Lord of the Rings* boeken. Deze werden in het Nederlands vertaald en uitgebracht enkele jaren voor Tonke Dragt *De brief voor de koning* voltooide. In de *Lord of the Rings*-boeken is sprake van een fantasiewereld die sterk doet denken aan het beeld dat veel mensen hebben van de middeleeuwen⁶². Tonke Dragt vertelt ook in haar interview over het moment dat dit boek uitkwam in Nederland. '*Tolkien heeft mij maanden gekost dat ik niet durfde schrijven*'⁶³. Ze zei dat ze net als Tolkien een middeleeuws-achtig verhaal in een fantasiewereld heeft geplaatst en dat ze bang was dat ze teveel beïnvloed zou worden door het lezen van *Lord of the Rings*. Zelf merkt ze hierbij op dat zowel zij als Tolkien niet nieuw zijn in het verzinnen van fantasiewerelden: '*Lewis is eerder en ook al die boeken van George McDonald uit de vorige eeuw. In Engeland heb je zelfs een hele traditie van fantasieverhalen in fantasielanden*'⁶⁴. Hierin sluit *De brief voor de koning* dus goed aan bij de literatuurtraditie van die tijd.

Niet alleen in literatuur maar ook in films kwam in die tijd vaak een middeleeuws thema voor. Denk hierbij aan verschillende films over Robin Hood, die in de tweede helft van de 20^e eeuw uitkwamen en de Disney film *The sword in the stone* uit 1963. Hoewel Tonke Dragt haar boek hier

⁵⁹ Sinke, 'Dutch Communism in Transition. The Unfolding of a National Cold War during Political Reconstruction 1944-8', 1042-1062.

⁶⁰ Museum bescherming bevolking, <https://www.museumbeschermingbevolking.nl/posts/wat-is-de-bescherming-bevolking> (Geraadpleegd 7 maart 2021).

⁶¹ Museum bescherming bevolking, <https://www.museumbeschermingbevolking.nl/posts/individuele-zelfbescherming-de-wenken-1961> (Geraadpleegd 7 maart 2021).

⁶² D. Matthews, *Medievalism. A Critical History* (Cambridge, 2015) 29.

⁶³ van Gool, *De wereld van Tonke Dragt*, 46.

⁶⁴ Ibidem.

niet op gebaseerd heeft, omdat veel van deze films na *De brief voor de koning* uitkwamen, blijkt hieruit wel dat een middeleeuws thema in literatuur, films en andere media in die tijd erg populair was.

Historische context De brief voor de koning

Aan het begin van dit hoofdstuk werd de vraag gesteld: ‘Wat is de historische context waarin Tonke Dragt het werk *De brief voor de koning* heeft geschreven?’. Het werk is uitgekomen in 1962. Een van de grote verschillen tussen Tonke Dragt en Wolfram von Eschenbach is dat Tonke Dragt niet religieus is en von Eschenbach wel. Dit zal waarschijnlijk grote invloed hebben gehad op de manier waarop ze hun werken hebben geschreven. *De brief voor de koning* is uitgekomen in een tijd waar dreigende spanningen waren van de Koude Oorlog, die ook te voelen waren in Nederland. Dit kan zeker invloed hebben gehad op de thema’s die belangrijk waren voor Tonke Dragt bij het schrijven.

Ten slotte valt op te merken dat het werk *De brief voor de koning* goed past in de literatuurtraditie van die tijd. In die tijd waren aspecten uit de middeleeuwen een populair thema voor boeken en films. Ook bestond er al een langere traditie van het schetsen van fantasiewerelden waar fantasieverhalen in plaatsvinden, zoals ook gebeurt in *De brief voor de koning*.

Hoofdstuk 3: Het Wasteland-motief

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de deelvraag ‘Op welke manier komt het Wasteland-motief terug in *De brief voor de koning* en *Parzival*?’ Om deze vraag te beantwoorden, wordt eerst beschreven hoe het Wasteland-motief terugkomt in *Parzival*, hoe het terugkomt in *De brief voor de koning* en vervolgens hoe dit te verklaren valt vanuit de contexten die in hoofdstuk één en twee zijn geschetst.

Het Wasteland-motief in *Parzival*

In *Parzival* is de opdracht voor Parzival om de graalkoning te vragen wat er met hem aan de hand is⁶⁵. De graalkoning is ziek, oud en gewond. De oorzaak van de ziekte van de graalkoning is een vloek, die gebroken kan worden als Parzival de koning vraagt wat er met hem aan de hand is.

Het Wasteland-motief in *Parzival* is te vinden in de ziekte en ouderdom van de graalkoning en het verdriet en leed van al zijn onderdanen. In de graalburcht komt Parzival in aanraking met weelde en rijkdom, maar ook met veel verdriet. ‘*Er had daar al geruime tijd geen vrolijke bedrijvigheid plaatsgevonden, hartgrondig leed had hen daar wellicht getroffen*’⁶⁶. Dit schrijft Wolfram von Eschenbach over Parzival op het moment dat hij de graalburcht binnen rijdt. Ook tijdens de graalprocessie beschrijft Wolfram de vreugdeloosheid van de mensen die aanwezig zijn. De graalkoning wordt beschreven als een gastvrije, maar zieke oude man.

De bedrijvigheid en drukte in de graalburcht veranderen als Parzival de vraag niet stelt en de volgende ochtend wakker wordt. Alle mensen zijn verdwenen, het gras is vertrapt en het is helemaal stil. Op het moment dat Parzival op het punt staat weg te gaan, spreekt een knaap hem aan: ‘*De haat van de zon zal met je gaan, sprak de knaap, domme gans. Had toch je snavel open gedaan en de burchtheer iets gevraagd*’⁶⁷.

Later in het verhaal wordt Parzival geconfronteerd met de boodschapper van de Graal, Cundrie. Zij spreekt schande over hem, omdat hij niet aan de graalkoning heeft gevraagd wat er met hem aan de hand is. Parzival besluit daarop om op weg te gaan, de Graal en de graalburcht te vinden en de vraag aan de graalkoning te stellen. Als hij hierin slaagt, kan hij de vloek die rust op de graalkoning en zijn onderdanen verbreken.

Het Wasteland-motief in *Parzival* is dus geen fysieke woestijn, zoals in andere Arthurromans wel het geval is⁶⁸. Het Wasteland-motief is aanwezig in de vorm van de zieke oude koning, zijn leed en het leed van al zijn onderdanen. Het fysieke Wasteland-motief is aanwezig op

⁶⁵ von Eschenbach, *Parzival*.

⁶⁶ von Eschenbach, *Parzival*, 81.

⁶⁷ Ibidem, aldaar 87.

⁶⁸ Weston, *From Ritual to Romance*, 1-22.

de dag dat Parzival wakker wordt in de graalburcht, waar iedereen is verdwenen en al het gras is platgetrapt.

Het Wasteland-motief in De brief voor de koning

Ook in *De brief voor de koning* komt het Wasteland-motief terug, maar wel in een andere vorm dan in het werk *Parzival*.

In de wereld die Tonke Dragt schetst heerst spanning en politieke onrust tussen het koninkrijk Unauwen en het koninkrijk Eviellan. Het derde koninkrijk, dat van koning Dagonaut waar Tiuri vandaan komt, ondervindt regelmatig ongemak door deze strijd. Zo zegt een ridder tegen Tiuri:

“Toch werd er nog veel gevochten, omdat er tweedracht was tussen Eviellan en het Rijk van Unauwen. Krijgslieden reisden langs onze Derde Grote Weg, zowel uit Eviellan als uit Unauwens land. Vaak raakten ze daarbij slaags en vernielden daarbij ónze landerijen en stichtten brand in ónze dorpen”⁶⁹.

Deze onrust en strijd, die als gevolg heeft dat dorpen en landerijen worden vernield, kan gezien worden als het “Wasteland” in *De brief voor de koning*. Zoals in het artikel van Aronstein en Thompson en in het werk van Weston staat vermeld, kan het ‘Wasteland’ hersteld worden door een held die zijn opdracht vervult⁷⁰. Dit is ook het geval bij *De brief voor de koning*. Tiuri krijgt de opdracht een brief te bezorgen aan de koning van Unauwen. Hij is zich er niet van bewust dat deze brief grote invloed zal hebben op de strijd tussen de koning van Unauwen en de koning van Eviellan. Hij ontdekt pas wat het resultaat is van zijn opdracht als de koning van Unauwen de inhoud van de brief bekendmaakt:

“Ik heb u reeds gezegd dat mijn jongste zoon – want de Vorst van Eviellan is ook mijn zoon – niet werkelijk vrede wilde”, vervolgde hij. “Toch zeg ik u dat hij vrede wilde sluiten! En we zouden zeker vrede hebben gesloten als ridder Edwinem er niet was geweest’ ‘Na korte tijd zou plotseling de kroonprins gestorven zijn! Begrijpt u het? Mijn jongste zoon was van plan, om als niemand hem meer zou verdenken, zijn broeder te dóden of te láten doden... om zo te krijgen wat hij wenst: de macht over dit rijk!”⁷¹.

Door de brief te bezorgen zorgt Tiuri ervoor dat de macht van het rijk Unauwen niet in handen komt van de huidige vorst van Eviellan, een slechte vorst. Dankzij de brief, die belangrijke informatie bevat, kan de koning van Unauwen de eerste stappen zetten in het overwinnen van de vorst van Eviellan. Koning Unauwen besluit samen met zijn ridders de strijd aan te gaan tegen de vorst van Eviellan en zo de rust te herstellen. Ondanks dat Tiuri er dus niet persoonlijk voor heeft

⁶⁹ Dragt, *De Brief voor de Koning*, 143.

⁷⁰ Weston, *From Ritual to Romance*, 1-22; Aronstein & Thompson, ‘Coding the grail. Ready Player One’s Arthurian Mash-Up’, 51-65.

⁷¹ Dragt, *De Brief voor de Koning*, 396.

gezorgd dat het ‘Wasteland’ hersteld is, heeft hij er wel een grote bijdrage aan geleverd. Zonder hem was de informatie over de valstrik namelijk nooit direct bij de koning gekomen. Hij heeft voorkomen dat het kwade het goede overwint.

Verklaring vanuit de context

In beide werken is er sprake van een Wasteland-motief, maar wel verschillend ingevuld.

Bij het werk *Parzival* komt het Wasteland tot uiting in de ziekte en het leed van de graalkoning en zijn onderdanen als gevolg van een vloek die verbroken kan worden als Parzival een bepaalde vraag stelt. In *De brief voor de koning* kan er een Wasteland-motief herkend worden in de politieke onrust die heerst tussen de verschillende rijken.

Hoe is dit verschil te verklaren vanuit de contexten waarin de werken geschreven zijn? Mysteries en vloeken waren niet ongewoon in de tijd dat Wolfram von Eschenbach zijn *Parzival* schreef en vormden een veelvoorkomend motief in de Arthurromans⁷². Dit kan gezien worden als een christelijk motief: Christus was immers zelf een man die de zieken genas en het land kwam verlossen. Aangezien het werk van Wolfram von Eschenbach duidelijke christelijke aspecten bevat, is het niet verwonderlijk dat het Wasteland-motief ook een geheel christelijke invulling heeft. Het ‘verlossen’ en ‘genezen’ van het Wasteland is een typisch christelijk motief dat in veel Arthurromans terug komt⁷³.

Hier komen we op een tegenstrijdig punt. Tonke Dragt geeft in een interview aan dat ze niet religieus is, maar het Wasteland-motief is een religieus christelijk motief. Kan dit een verklaring zijn waarom ze haar Wasteland-motief anders invult?⁷⁴ Bij Tonke Dragt’s werk *De brief voor de koning* heeft het Wasteland een politieke invulling gekregen in plaats van het ‘verlossen’ en ‘genezen’ dat terug te vinden is in *Parzival*.

Tonke Dragt leefde zelf in een tijd waarin veel politieke onrust was. Deze politieke onrust kwam voort uit de spanningen tussen het communisme en het kapitalisme in die tijd, een periode die we nu kennen als de Koude Oorlog. Deze Koude Oorlog had niet direct met Nederland te maken, maar de spanningen waren wel degelijk te voelen⁷⁵.

Deze politieke spanningen kunnen een oorzaak zijn waarom er in het boek van Tonke Dragt ook een politieke invulling is gegeven aan het Wasteland-motief. Ook hier staan twee landen duidelijk tegenover elkaar, namelijk het land Eviellan en het land van Unauwen. De hoofdpersoon, vanuit wiens perspectief de lezer het verhaal volgt, woont in een derde land, het land van Dagonaut.

⁷² E. Solopova & S.D. Lee, *Key Concepts in Medieval Literature* (2007).

⁷³ Weston, *From Ritual to Romance*, 1-22.

⁷⁴ van Gool, *De wereld van Tonke Dragt*, 45.

⁷⁵ Sinke, ‘Dutch Communism in Transition. The Unfolding of a National Cold War during Political Reconstruction 1944-8’, 1042-1062.

Het land van Dagonaut is bevriend met het land van Unauwen, ze zijn te zien als bondgenoten. De ridders van Dagonaut steunen het land van Unauwen in de strijd tegen de rode ruiters van Eviellan.

Hier zijn vergelijkingen te trekken tussen de spanningen door de Koude Oorlog die voelbaar waren in de tijd dat Tonke Dragt schreef en de politieke invulling die ze geeft aan het Wasteland-motief. Tonke Dragt woont in Nederland en Nederland is rond die tijd bondgenoot van Amerika, het grote kapitalistische land. Amerika is in conflict met het grote communistische land, de Sovjet-Unie. Nederland steunt Amerika in het conflict tegen de Sovjet-Unie, dat vaak 'het rode gevaar' wordt genoemd. Dagonaut zou dan in deze vergelijking overeenkomen met Nederland, Unauwen met Amerika en Eviellan met de Sovjet-Unie. Extra opvallend is dat het vijandelijke land in *De brief voor de koning* ook geassocieerd wordt met de kleur rood, net zoals het communisme en de Sovjet-Unie.

Dat Tonke Dragt een politieke invulling geeft aan een Wasteland-motief in plaats van een christelijke invulling, zoals in *Parzival*, zou dus te verklaren kunnen zijn vanuit de context waarin ze leefde en vanuit haar eigen overtuigingen. Tonke Dragt spreekt dit nooit zelf uit, waardoor het niet 100% zeker is dat ze hier door is beïnvloed, maar het lijkt wel waarschijnlijk.

Conclusie

Dit onderzoek ging over de werken *Parzival* van Wolfram von Eschenbach en *De brief voor de koning* van Tonke Dragt. De hoofdvraag van het onderzoek luidde als volgt: *Hoe is het verschil in het Wasteland-motief bij Parzival en De brief voor de koning te verklaren vanuit de verschillende contexten waarin de werken zijn geschreven?*

Dit onderzoek was een mediëvalistisch onderzoek omdat het onderzocht hoe een Arthuriaans-motief, namelijk het Wasteland-motief, terugkomt in een Middeleeuws werken en in een populair jeugdboek uit de jaren '60.

De brief voor de koning en *Parzival* vertonen beiden de structuur van een queeste-narratief, wat de twee werken interessant maakt om te vergelijken. Daarnaast is in beide werken een soort Wasteland-motief te herkennen. Dit is een motief waarbij een land is dat is getroffen door een vloek en daardoor wordt geteisterd door oorlog en chaos, waarbij de vloek alleen opgeheven kan worden door een held. Dit Wasteland-motief is een typisch Arthuriaans-motief.

Om de hoofdvraag te beantwoorden is gekeken naar de context van waaruit de schrijvers hun werk hebben geschreven en is onderzocht wat de overeenkomsten en verschillen in de structuur van het Wasteland-motief zijn. Beide boeken, *Parzival* en *De brief voor de koning*, waren in de tijd dat ze uitkwamen vooruitstrevend en populair. Tegelijkertijd pasten ze beiden goed in de literatuurtraditie van de tijd waarin ze geschreven zijn. Het werk *Parzival* heeft in latere tijden vaak veel invloed gehad, bijvoorbeeld in het boek *Ready Player One* van Ernest Cline. Ook worden de Arthurromans vaak gebruikt als inspiratie in moderne werken, zoals ook bij *De brief voor de koning* van Tonke Dragt het geval is.

Het Wasteland-motief is in beide werken te onderscheiden, maar wel met een compleet andere invulling. Bij het werk *Parzival* rust er een vloek op de graalkoning en zijn land, waardoor het slecht gaat met het land. Bij *De brief voor de koning* dreigt er oorlog tussen twee koninkrijken waardoor er spanningen zijn, geheimen en vijanden. Bij een queeste-narratief moet de held een queeste voltooien om de vloek te verbreken of het land weer welvaart te geven. In *Parzival* gebeurt dit doordat Parzival aan de graalkoning vraagt wat er met hem aan de hand is. Bij *De brief voor de koning* gebeurt dit doordat Tiuri een brief aflevert bij koning Unauwen, waardoor de koning niet op het aanbod ingaat van het slechte buurland en een nederlaag voorkomen wordt. Het verschil tussen *De brief voor de koning* en *Parzival* komt doordat er bij *Parzival* duidelijk het narratief van een vloek wordt aangehouden, terwijl *De brief voor de koning* op dit vlak realistischer is en de dreigende oorlog en hinderlaag gebruikt als 'Wasteland'. Dit is te verklaren vanuit de context van waaruit de schrijvers schreven. In de tijd waarin Wolfram von Eschenbach zijn *Parzival* schreef was het heel normaal om gebruik te maken van mystiek, vloeken en heilige voorwerpen. Het christendom was in zijn tijd de standaardreligie in Europa en de belevingswereld van de schrijver was hier vermoedelijk van doordrongen. Ook mystiek en vloeken komen vaak voor in literatuur uit dezelfde tijd. Dat Tonke

Dragt in haar werk geen gebruik heeft gemaakt van mystiek, vloeken en heilige verklaringen, heeft er mee te maken dat in de tijd waarin zijn het werk schreef (de jaren '60 van de twintigste eeuw) het geloof al een veel kleinere rol had dan in de middeleeuwen. Geloof was niet meer de standaard denkwijze van de mens. Tonke Dragt geeft in een van haar interviews aan zelf helemaal niet gelovig te zijn en voegt daarom het liefst geen religieuze aspecten toe aan haar werk. Dit kan een verklaring zijn waarom zij het 'Wasteland-motief' in haar werk een heel andere invulling geeft dan Wolfram von Eschenbach. De invulling die ze geeft is politiek, een strijd tussen verschillende koningen. Dit zou te verklaren kunnen zijn vanuit de politieke situatie waarin Tonke Dragt leeft. De spanningen van de Koude oorlog waren in Nederland goed te merken in de tijd dat Tonke Dragt *De brief voor de koning* aan het schrijven was. Er zijn verschillende overeenkomsten te ontdekken tussen de spanningen van de Koude Oorlog en de politieke invulling van het Wasteland-motief in het werk *De brief voor de koning*.

Tonke Dragt heeft nooit heeft gezegd dat ze zich daadwerkelijk bewust heeft laten beïnvloeden of inspireren door de Arthurromans en het Wasteland-motief. Hierdoor is het nooit met zekerheid te zeggen of dit het geval is. Ze heeft echter wel gezegd dat ze kennis had van veel verschillende middeleeuwse verhalen, hierdoor kan ze zich onbewust hebben laten beïnvloeden. Het Wasteland-motief is aanwezig in *De brief voor de koning*, al is het met een andere invulling. Het is dan ook interessant om hier nog verder onderzoek naar te doen. Zijn er nog meer Arthurmotieven te ontdekken in *De brief voor de koning* of andere modernere werken? Hoe worden de personages geportretteerd en zijn ze beïnvloed vanuit middeleeuwse literatuur? Dit zijn vragen die interessant zijn voor een eventueel vervolgonderzoek.

Bibliografie

Geraadpleegde websites:

- Barthes, R, 'The Death of the Author', geraadpleegd op 19-10-2020, van <https://web.archive.org/web/20200419132326/http://www.ubu.com/aspen/aspen5and6/threeEsays.html#barthes>.
- Museum bescherming bevolking, <https://www.museumbeschermingbevolking.nl/posts/wat-is-de-bescherming-bevolking> (Geraadpleegd 7 maart 2021).
- Museum bescherming bevolking, <https://www.museumbeschermingbevolking.nl/posts/individuele-zelfbescherming-de-wenken-1961> (Geraadpleegd 7 maart 2021).
- Wensink, H., (October 9, 2004). KINDERBOEKEN: 'DE VERWONDERING GROEIT'. Elsevier. [https://advance-lexis-com.ru.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:4DH0-DJM0-00MJ-53C9-00000-00&context=1516831](https://advance.lexis-com.ru.idm.oclc.org/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:4DH0-DJM0-00MJ-53C9-00000-00&context=1516831).
-

Geraadpleegde literatuur:

- Aerts, R., de Liagre Böhl, H., Rooy, P. de & Velde, H. te., *Land van kleine gebaren. Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-2012* (Amsterdam, 2013).
- Archibald, E., Putter, A., *The Cambridge Companion to the Arthurian Legend* (2009).
- Aronstein, S. & Thompson, J, "Coding the Grail. Ready Player One's Arthurian Mash-Up", *Arthuriana* 25:4 (2015) 51-65.
- Bal, M., *De theorie van vertellen en verhalen* (Muiderberg, 1990).
- Bumke, J. *Hoofse cultuur 1. Literatuursamenleving in de volle middeleeuwen*, vert. Spectrum (München 1989).
- Diebold, W, "Medievalism", *Studies in Iconography* 33 (2012) 247-256.
- Dragt, T., *De brief voor de Koning* (60^e druk; Amsterdam, 1962).
- Eco, U, "Dreaming of the Middle Ages", in *Travels in Hyperreality*, vert. W. Weaver (New York, 1990) 61-72.
- Emery, E, "Medievalism and the Middle Ages", *Studies in Medievalism* 17 (2009) 77-85.
- Eschenbach, W. von, *Parzival*, vert. L. Beuger (2^e druk, 13^e eeuw).
- Gool, J. van, *De wereld van Tonke Dragt* (1977).
- Haydock, N, "Medievalism and Excluded Middles", *Studies in Medievalism* 18 (2009) 17-30.
- Matthews, D., *Medievalism. A Critical History* (Cambridge, 2015).
- Nannings, E., *Tonke Dragt* (1978).
- Shippey, T, "Medievalisms and Why They Matter", *Studies in Medievalism* 17 (2009) 45-54.

- Sinke, T., 'Dutch Communism in Transition. The Unfolding of a National Cold War during Political Reconstruction 1944-8', *Journal of Contemporary History* 52:4 (2017) 1042-1062.
- Solopova, E. & Lee, S.D., *Key Concepts in Medieval Literature* (2007).
- Speare, A.H., 'The Symbolic Use of the Turtledove for the Holy Spirit in Wolfram's Parzival', *Mystics Quarterly* 22:3 (1996) 111-130.
- Stolz, M., 'Wolfram von Eschenbach's Parzival: Searching for the Grail' in: Busby, K., McFadyen, J., Putter, A., & Tether, L. eds., *Handbook of Arthurian Romance. King Arthur's Court in Medieval European Literature* (2017) 443-459.
- Weston, J., *From Ritual to Romance* (1920).
- Wood, J., 'The Holy Grail. From Romance Motif to Modern Genre'. *Folklore* 111:2 (2000) 169-190.